

การพัฒนาความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรเพื่อยกระดับ
การท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์
ในพื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่*

STRENGTHENING THE DEVELOPMENT OF FARMER GROUP MANAGEMENT
FOR ENHANCING AGRO-TOURISM BASED ON THE CONCEPT OF THE
CREATIVE ECONOMY AT OMKOI DISTRICT, CHIANG MAI PROVINCE

จริยา โกเมนต์, เฉลิมชัย ปัญญาดี, ปานแพร ชาพรชัย อุดมรักษทรัพย์,
ทัตพงศ์ อวิโรธนานนท์

Jariya Koment, Chalermchai Panyadee, Parnprae Chaoprayoon Udomraksasup,
Thatphong Awirothananon
มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Maejo University

Corresponding Author E-mail: cpanyadee@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาความเข้มแข็งและปัจจัยที่มี
ความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกร 2. พัฒนาและ
ประเมินผลการพัฒนาความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรในการจัดการ
ท่องเที่ยวเชิงเกษตรสร้างสรรค์ วิธีดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research for
Development) หน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) เป็นกลุ่มเกษตรกร โดย
ประชากรเป็นกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยแบ่งออกเป็น
2 ระยะ โดยระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการ
วิเคราะห์อำนาจในการทดสอบ ได้จำนวน 54 กลุ่ม เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลเป็น
แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ
ระยะที่ 2 เป็นการพัฒนาความเข้มแข็งได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
และประเมินผลการพัฒนาโดยการทบทวนหลังปฏิบัติงาน และสรุปผลด้วยการวิเคราะห์เชิง
เนื้อหา

---

*Received May 11, 2025; Revised June 13, 2025; Accepted June 19, 2025

ผลการวิจัยพบว่า 1. กลุ่มเกษตรกรมีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกลุ่มระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =2.77, S.D. 0.76) โดยปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเข้มแข็ง ได้แก่ เจตคติต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของประธานกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม การมีเครือข่ายกับองค์กรภายนอกชุมชน และจำนวนสมาชิกกลุ่ม โดยปัจจัยทั้งหมดรวมกันอธิบายความผันแปรของความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่ม ร้อยละ 78.30 ($R^2 = 0.783$, $F = 17.691$, $P < 0.01$) 2. ผลการพัฒนาความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่การร่วมคิด วางแผน และลงมือปฏิบัติร่วมกัน ทั้งในการบริหารจัดการกลุ่ม การกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตร การทดสอบความเหมาะสมของเส้นทาง และการฝึกปฏิบัติกลุ่มเกษตรกรในการรับนักท่องเที่ยว ซึ่งภายหลังการพัฒนาพบว่าผู้ร่วมทดสอบเส้นทางมีความพึงพอใจในโปรแกรมและเส้นทางการท่องเที่ยว กิจกรรม และการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรในการให้บริการนักท่องเที่ยว

คำสำคัญ: ความเข้มแข็ง; การบริหารจัดการ; กลุ่มเกษตรกร; การท่องเที่ยวเชิงเกษตร; เศรษฐกิจสร้างสรรค์

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study the strengths and factors related to the strength of farmer groups management. 2. To develop and evaluate the strengthening of the management capacity of farmer groups in managing creative agricultural tourism. Research methodology was research and development. The unit of analysis was farmer groups at Omkoi District, Chiang Mai Province. The population consisted of farmer groups in the area. The research was divided into two phases. Phase 1 was research. The sample size was determined using the power of test analysis, resulting in 54 groups. The data collection tool was a questionnaire, and data analysis was conducted using descriptive statistics and multiple regression analysis. Phase 2 focused on strengthening through participatory action research (PAR) and evaluated the outcomes through After-Action Review (AAR) and conducted a summary using content analysis.

The research findings were as follows: 1. The farmers' group had a moderate level of strength in group management ($\bar{X}$ =2.77, S.D. 0.76). Factors that related to strength were found to the group leader's attitude toward agritourism, participation in the group's operations, networking with external organizations, and number of group members. All factors together explained 78.30 percent of the variation in the strength of farmer group management (R^2 = 0.783, F = 17.691, P <0.01). 2. The results of strengthening farmer group management through the participatory action research (PAR) process emphasized active involvement in every stage of development from idea generation and planning to joint implementation. This included group management, the design of agrotourism routes, the testing of route suitability, and the practical training of farmer groups in accommodating tourists. After the development process, it was found that participants in the route testing expressed satisfaction with the tourism program, routes, activities, and the overall management and services provided by the farmer group.

Keywords: Strengthening; Management; Farmer Groups; Agrotourism; Creative Economy

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมที่มีความอุดมสมบูรณ์ แต่เกษตรกรรายย่อยยังคงเผชิญกับปัญหาการแข่งขันเรื่องราคา แหล่งเงินทุน และเทคโนโลยีการผลิต (Che Et AL., 2005) ซึ่งที่ผ่านมารัฐบาลพยายามส่งเสริมและผลักดันภาคการเกษตรหลายด้าน โดยเฉพาะการพัฒนาการเกษตรสู่การท่องเที่ยวในรูปแบบ “การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-Tourism)” (จิรนนท์ เชมจันทร์, 2561) ซึ่งเป็นนโยบายหนึ่งของรัฐในการเสริมสร้างรายได้แก่เกษตรกร ทั้งนี้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้องวางอยู่บนแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) โดยเฉพาะการถ่ายทอดกระบวนการผลิตสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร การเพิ่มมูลค่าและการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม และวิถีชีวิต (ปรีชฐา ถนอมเวช และคณะ, 2566) อย่างไรก็ตาม การดำเนินการตามนโยบายดังกล่าว กลุ่มเกษตรกรต้องมีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกลุ่มและมีสมรรถนะในการวางแผนและจัดการท่องเที่ยวบนฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์

อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ มีพื้นที่ทั้งหมด 2,099.831 ตารางกิโลเมตร มีลักษณะเป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีประชากรทั้งสิ้น 63,224 คน ประชากรส่วนใหญ่ ร้อยละ 97.38 เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยพืชหลัก คือ ข้าวนาปี ข้าวไร่ มะเขือเทศ พริก กะหล่ำปลี (สำนักงานเกษตรอำเภออมก๋อย, 2565) ทั้งนี้ การเติบโตทางเศรษฐกิจในพื้นที่ยังอยู่ในอัตราต่ำ ผลผลิตทางการเกษตรประสบกับปัญหาการแข่งขันเรื่องราคา อีกทั้งขาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งเพื่อใช้ในการต่อรองราคาทั้งขายและซื้อ จึงทำให้ภาคเกษตรมีความอ่อนแอ เกษตรกรและประชาชนในพื้นที่ยังคงประสบกับปัญหาความยากจน

จากที่กล่าวมาสะท้อนว่าการที่เกษตรกรจะสามารถอยู่รอดได้นั้น จำเป็นต้องมีการปรับตัวโดยนำแนวคิดใหม่ ซึ่งก็คือแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาต่อยอดให้เกิดการพัฒนาภาคเกษตรในพื้นที่ ซึ่งสามารถดำเนินการได้ทั้งในระดับเกษตรกรรายย่อย และกลุ่มเกษตรกร แต่การรวมกลุ่มนั้นนับเป็นแนวทางสำคัญ เพราะนอกจากจะเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรองแล้ว ยังนำมาซึ่งความร่วมมือกันของหมู่คณะ และนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งนี้การพัฒนากลุ่มเกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจำเป็นต้องมีการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มในทุกมิติ ดังนั้น การพัฒนาความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกร ตลอดจนการเชื่อมโยงระบบการเกษตรของกลุ่มสู่การจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่อำเภออมก๋อยจึงมีความสำคัญ จำเป็นต้องเร่งดำเนินการเพื่อยกระดับการเกษตรในพื้นที่ สร้างรายได้เพิ่มแก่สมาชิก และก่อให้เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงสร้างสรรค์ ในพื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งและประเมินผลการพัฒนาความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงสร้างสรรค์ ในพื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research for Development) โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ในลักษณะผสมวิธีเชิงลำดับ (Explanatory Sequential Design) โดยเริ่มจากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) แล้วตามด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) พื้นที่วิจัย คือ ตำบลอมก๋อย ตำบลยางเปียง และตำบลแม่หลอง อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ วิธีดำเนินการวิจัยมี 2 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาความเข้มแข็งและปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกร โดยมีรายละเอียดดังนี้

2. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้มุ่งวิจัยเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกร เพื่อยกระดับสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเป็นผลจากการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรเป็นหลัก ดังนั้นหน่วยในการวิเคราะห์ (Unit Of Analysis) ในการวิจัยจึงเป็นกลุ่มเกษตรกร โดยกำหนดประชากร คือ กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ ต.อมก๋อย ต.ยางเปียง และ ต.แม่หลอง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่ ซึ่งมีการรวมกลุ่มเกษตรกร/องค์กรเกษตรกร รวม 98 กลุ่ม (สำนักงานเกษตรอำเภอมก๋อย, 2565)

กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการวิเคราะห์อำนาจในการทดสอบ (Power of Test) ด้วยโปรแกรม G*Power โดยการวิเคราะห์อำนาจการทดสอบก่อนการวิจัย (Prior Power Analysis) เลือกวิธีการวิเคราะห์สำหรับการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 กำหนด Effect Size ในระดับใหญ่ $F^2 = 0.35$ (Cohen, 1988), ∞ Err Prob = 0.05 และค่าอำนาจทดสอบ Power ($1 - B$ Err Prob) = 0.80 จำนวนตัวแปรทำนาย = 9 ตัวแปร จากการคำนวณได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จำนวน 54 กลุ่ม

การสุ่มตัวอย่าง ทำการสุ่มตัวอย่างโดยอาศัยความน่าจะเป็น (Probability Sampling) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ (Systematic Random Sampling) จากบัญชีรายชื่อกลุ่มเกษตรกรจากสำนักงานเกษตรอำเภอมก๋อย พ.ศ.2565

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในขั้นตอนนี้ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเก็บข้อมูลกับประธานและกรรมการบริหารกลุ่มร่วมกันตอบแบบสอบถามกลุ่มละ 1 ชุด แบบสอบถาม แบ่งเป็น 6 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่ม ตอนที่ 2 ข้อมูลการบริหารกลุ่ม โดยตอนที่ 1 และ 2 เป็นข้อคำถามแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม ตอนที่ 4 เจตคติต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของประธานกลุ่ม ตอนที่ 5 ความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกร โดยในตอนที่ 3-5 เป็นข้อคำถามแบบมาตราประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ เกณฑ์ในการแปลผลค่าเฉลี่ย คือ 4.21-5.00 หมายถึง มากที่สุด 3.41-4.20 หมายถึง มาก 2.61-3.40 หมายถึง ปานกลาง 1.81-2.60 หมายถึง น้อย และ 1.00-1.80 หมายถึง น้อยที่สุด ตอนที่ 6 ข้อเสนอแนะ เป็นคำถามแบบปลายเปิด

แบบสอบถามตรวจสอบความเที่ยง โดยพิจารณาจากดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (IOC) พบว่า ข้อคำถามทุกข้อมีค่า IOC มากกว่า 0.50 ซึ่งถือว่ามีความน่าเชื่อถือและนำไปใช้ได้ (สุรพงษ์ คงสัตย์ และธีรชาติ ธรรมวงศ์, 2551) นอกจากนี้แบบสอบถามยังผ่านการขอจริยธรรมงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลขใบรับรอง ว.56/2567 เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2567

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการลงพื้นที่ภาคสนามเก็บแบบสอบถามกับกลุ่มเกษตรกรด้วยตนเอง ตั้งแต่เดือน ก.พ.-มี.ค. 2567 เนื่องจากหน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) เป็นกลุ่มเกษตรกร ดังนั้น ผู้ให้ข้อมูลเป็นกรรมการบริหารกลุ่มร่วมกันตอบแบบสอบถามตามประเด็นที่กำหนด ยกเว้นตัวแปรเจตคติต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของประธานกลุ่ม ที่ผู้ตอบแบบสอบถามคือประธานกลุ่มเกษตรกร ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนวิเคราะห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ข้อมูลทั่วไปและข้อมูลการบริหารกลุ่ม ทำการวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม เจตคติต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของประธานกลุ่ม และความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกร วิเคราะห์

ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5.2 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกร ทำการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: Par) เพื่อพัฒนาและประเมินผลการพัฒนาความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกร โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ขั้นตอนการพัฒนา

1. จากการประเมินความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรในขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยทำการคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรที่มีศักยภาพที่จะต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเกษตรเชิงสร้างสรรค์มาทำการพัฒนา จำนวน 6 กลุ่ม มีสมาชิกรวมกันทั้งหมด 110 คน คัดเลือกโดยผู้เชี่ยวชาญและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภออมก๋อย สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภออมก๋อย และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกณฑ์พิจารณา คือ 1. รวมกลุ่มมาไม่ต่ำกว่า 1 ปี 2. ผลประเมินความเข้มแข็งอยู่ในระดับที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3. มีผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ หรือภูมิปัญญาทางการเกษตร ที่สามารถต่อยอดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ และ 4. ประธานกลุ่มและสมาชิกมีความยินดีที่จะพัฒนากลุ่มสู่กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2. กระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงสร้างสรรค์ ได้มุ่งเน้นที่การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มเกษตรกรเป็นหลัก โดยกระบวนการพัฒนาได้อาศัยองค์ความรู้จากฐานคิด 3 ประการ คือ 1. ผลการวิจัยความเข้มแข็งและปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกร (ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1) และ 2. นโยบายและกลไกของภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ตั้งของกลุ่มเกษตรกร และ 3. องค์ความรู้จากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งนี้การบูรณาการความรู้มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในกลุ่มเกษตรกรแต่ละกลุ่ม โดยผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) กิจกรรมหลักประกอบด้วย การประชุมเชิงปฏิบัติการ การวิเคราะห์และจัดทำแผนการดำเนินงานของกลุ่มที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยว การลงมือปฏิบัติตามแผน และการติดตามผลการดำเนินงาน พร้อมทั้งปรับแก้และปรับปรุงการดำเนินงานของกลุ่มเป็นระยะ ๆ เป็นวงจร (Cycle)

2.2 ขั้นประเมินผลการพัฒนา โดยการทบทวนหลังปฏิบัติงาน (After Action Review: AAR) และสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้และต้องพัฒนาต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความเข้มแข็งและปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงสร้างสรรค์ ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 มีดังนี้

1.1 ความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงสร้างสรรค์ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.77$, S.D.= 0.76) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การผลิต และการลดต้นทุนการผลิต ($\bar{X}= 3.29$, S.D.= 0.60) รองลงมาคือ การบริหารกลุ่ม ($\bar{X}= 3.23$, S.D.= 0.70) ทั้งนี้ด้านที่มีความเข้มแข็งในระดับน้อย คือ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหาร ($\bar{X}= 2.50$, S.D.= 1.04) การตลาด ($\bar{X}= 2.25$, S.D.= 0.81) และการเสริมสร้างการเรียนรู้แก่สมาชิกกลุ่ม ($\bar{X}= 1.97$, S.D.= 0.77) ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การแปรผลการประเมินความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงสร้างสรรค์

ความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกร		ระดับความเข้มแข็ง		
		$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1	การบริหารกลุ่ม	3.23	0.70	ปานกลาง
2	การบริหารจัดการกองทุน บัญชี และการเงิน	2.95	0.89	ปานกลาง
3	การผลิต และการลดต้นทุนการผลิต	3.29	0.60	ปานกลาง
4	การออกแบบผลิตภัณฑ์และการบริการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	3.03	0.67	ปานกลาง
5	การเสริมสร้างการเรียนรู้แก่สมาชิกกลุ่ม	1.97	0.77	น้อย
6	การตลาด	2.25	0.81	น้อย
7	การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหาร	2.50	1.04	น้อย
8	ผลประโยชน์จากการเป็นสมาชิกกลุ่ม	2.91	0.56	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย		2.77	0.76	ปานกลาง

1.2 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงสร้างสรรค์ ในการวิเคราะห์ มีตัวแปรอิสระที่นำมาศึกษา 9 ตัวแปร ทั้งนี้ ตัวแปรประเภทการดำเนินการ (Act) และประเภทการรวมกลุ่ม (Group) มีระดับการวัดอยู่ในมาตรนามบัญญัติ (Nominal Scale) ผู้วิจัยจึงกำหนดให้เป็นตัวแปรหุ่น

(Dummy Variable) จากนั้นทำการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation) เพื่อตรวจสอบความเป็นอิสระระหว่างกันของตัวแปรอิสระ และหลีกเลี่ยงปัญหาความสัมพันธ์ร่วมเชิงพหุในตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) และตรวจสอบการเกิดปัญหาการมีอัตราสหสัมพันธ์ (Autocorrelation) ผลพบว่าไม่มีคู่ใดที่มีความสัมพันธ์กันสูงเกิน 0.80 ซึ่งถือว่าเป็นไปตามข้อกำหนดเบื้องต้นของการวิเคราะห์การถดถอย ผู้วิจัยจึงนำเอาตัวแปรอิสระทั้ง 9 ตัวไปทำการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยวิธีการ Enter ผลการวิจัยพบว่า เจตคติต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของประชาชนกลุ่ม มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรมากที่สุด ($\beta = 0.486, P < 0.01$) รองลงมาเป็นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม ($\beta = 0.394, P < 0.01$) การมีเครือข่ายกับองค์กรภายนอกชุมชน ($\beta = 0.212, P < 0.05$) และจำนวนสมาชิกกลุ่ม ($\beta = -0.116, P < 0.01$) ตามลำดับ โดยรวมกันอธิบายความผันแปรของความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเชิงสร้างสรรค์ ได้ร้อยละ 78.30 ($R^2 = 0.783, F = 17.691, P < 0.01$) รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

ปัจจัยในสมการวิเคราะห์	ความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกร (SRT)			
	b	β	t	Sig
ค่าคงที่ (Constant)	.424		1.401	.168
ระยะเวลาในการจัดตั้งกลุ่ม (Time)	.005	.075	.749	.458
ประเภทการดำเนินการ (Act)	-.012	-.012	-.132	.896
ประเภทการรวมกลุ่ม (Group)	-.155	-.162	-1.852	.071
จำนวนสมาชิกกลุ่ม (Mem)	-.008	-.116**	-1.283	.006
การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม (Par)	.342	.394**	4.001	.000
เจตคติต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของประชาชนกลุ่ม (Att)	.406	.486**	4.996	.000
การมีเครือข่ายกับองค์กรภายนอกชุมชน (Net)	.053	.212*	2.237	.030
การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก (Sup)	-.096	-.084	-.805	.425
งบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก (Bud)	1.736E-6	.057	.652	.518

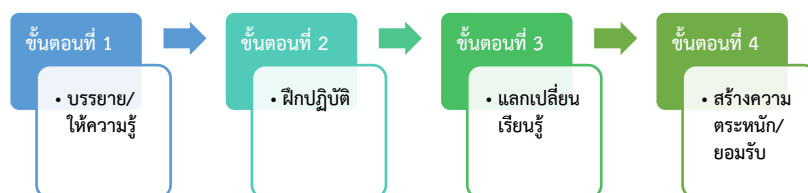
$R = .885, R^2 = .783, F = 17.691^{**}$

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 / ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2. ผลการพัฒนาความเข้มแข็งและผลการประเมินการพัฒนาความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงสร้างสรรค์ ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 มีดังนี้

2.1 การพัฒนาความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงสร้างสรรค์ จากผลพบว่ากลุ่มเกษตรกรมีความเข้มแข็งในระดับปานกลาง ซึ่งการวิจัยนี้ได้มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกลุ่ม โดยกิจกรรมประกอบด้วย การถ่ายทอดความรู้ในการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกร และการพัฒนาการท่องเที่ยวเกษตรเชิงสร้างสรรค์ผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การระดมความคิดเห็น การจัดทำแผน และการลงมือปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งกลุ่มที่ผ่านการคัดเลือกเข้าสู่ขั้นตอนการพัฒนามีจำนวน 6 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์หนองสลาบ 2. กลุ่มวิสาหกิจยางรักอมก๋อยอย่างยั่งยืน 3. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านบ้านใหม่ดินแดง 4. กลุ่มเยาวชนบ้านยางเปาเหนือ 5. กลุ่มทอผ้าปากกะญ่อ้อมสีธรรมชาติบ้านขุนอมแฮดใน 6. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแมคคาเดเมียอมก๋อย

การประชุมเชิงปฏิบัติการจัดขึ้นในวันที่ 9-11 เมษายน 2567 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลยางเปียง ซึ่งนอกจากกลุ่มเกษตรกรยังมีหน่วยงานภาครัฐเข้าร่วม ได้แก่ สถานีเรดาร์ฝนหลวงอมก๋อย องค์การบริหารส่วนตำบลยางเปียง องค์การบริหารส่วนตำบลอมก๋อย สถานีพัฒนาเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ ดอยแบแล และองค์การบริหารส่วนตำบลแม่หลอง ทั้งนี้ การพัฒนาเป็นลักษณะของการบรรยาย ฝึกปฏิบัติ และแยกกลุ่มเกษตรกรเพื่อร่วมกันระดมความคิดเห็น วิเคราะห์และจัดทำแนวทางการพัฒนาของตนเอง รวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเชื่อมโยงให้เกิดความตระหนักและยอมรับร่วมกัน

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการพัฒนาความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกร

นอกจากนี้ มีการประชุมร่วมกันเพื่อวางแผนการจัดการท่องเที่ยวโดยรวมกันจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเกษตรเชิงสร้างสรรค์ กำหนดการบริหารจัดการ การทดสอบความเหมาะสมของเส้นทาง ตลอดจนฝึกปฏิบัติกลุ่มเกษตรกรในการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อรับนักท่องเที่ยว

2.2 ผลการพัฒนาความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเกษตรเชิงสร้างสรรค์ ภายหลังการพัฒนา คณะผู้วิจัยได้มีการทดสอบการบริหารจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มเกษตรกรตามที่กลุ่มได้วางแผนและกำหนดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับเส้นทางท่องเที่ยว พร้อมทั้งประเมินความพึงพอใจ ซึ่งพบว่าผู้ร่วมทดสอบเส้นทางมีความพอใจในโปรแกรมและเส้นทางท่องเที่ยว รวมทั้งได้มีการประชุมทบทวนหลังการปฏิบัติงาน (AAR) โดยประเด็นที่ได้เรียนรู้และสะท้อนร่วมกัน คือ 1. การวิเคราะห่นักท่องเที่ยวเป้าหมายมีส่วนสำคัญในการออกแบบโปรแกรมและการคิดราคา 2. การออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยวจะต้องหลากหลายและเปลี่ยนตามฤดูกาล 3. การทำงานแบบบูรณาการช่วยให้นักท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่และยินดีจ่ายมากขึ้น และ 4. สมาชิกกลุ่มยังเรียนรู้และเห็นความสำคัญของการทำเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงในระดับอำเภอที่จำเป็นต้องมีหน่วยงานที่เป็นศูนย์กลางในการรับนักท่องเที่ยวและประสานไปยังกลุ่มต่าง ๆ ตามเส้นทาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจเกี่ยวกับการเชื่อมโยงกันระหว่างการเกษตรกับการท่องเที่ยว

อภิปรายผลการวิจัย

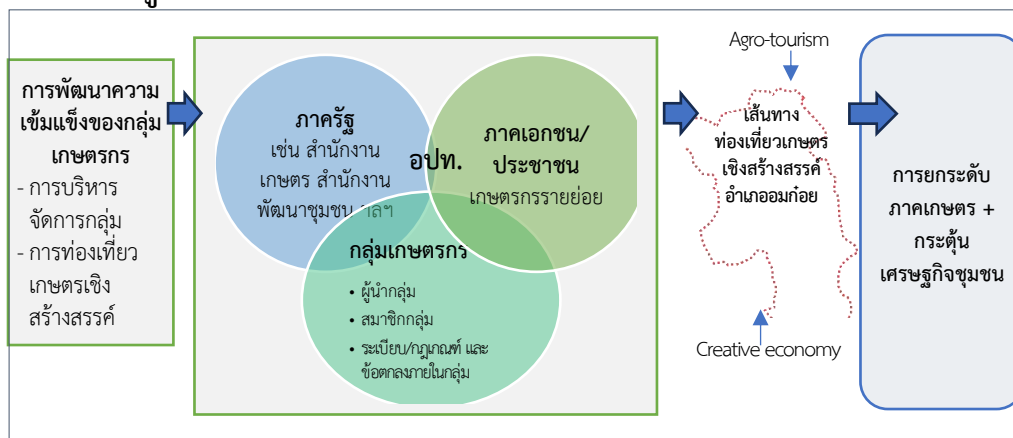
1. ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มเกษตรกรในพื้นที่มก้อยมีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกลุ่มระดับปานกลาง เนื่องจากข้อจำกัดด้านสัญญาณโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ตทำให้การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหาร การติดต่อสื่อสารภายในและนอกกลุ่ม และการตลาดออนไลน์มีข้อจำกัดตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังขรัตน์ (2556) ที่พบว่าในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาคอขวดในการตลาด และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้เพราะบริบทของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีลักษณะใกล้เคียงกัน ทั้งลักษณะทางประชากรที่สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และมีบริบททางสังคมคล้ายคลึงกัน

2. ในด้านปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกรมากที่สุด คือ เจตคติต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของประธานกลุ่ม สอดคล้องกับงานวิจัยของรภัสสรณ์ คงธนจารุอนันต์ และอารีย์ เชื้อเมืองพาน (2564) ที่พบว่าปัจจัยสำคัญต่อ

ความเข้มแข็งของกลุ่ม ได้แก่ ผู้นำ และสอดคล้องกับชนพหุ อาภรณ์พิศาล (2560) ที่พบว่า ผู้นำเป็นกำลังสำคัญในการส่งเสริมความเข้มแข็ง เพราะหากผู้นำมีภาวะผู้นำและเปิดรับการพัฒนานักจะทำให้ผู้ตามหรือสมาชิกยอมรับและทำตามสิ่งที่ผู้นำชี้แนะได้อย่างไม่มีเงื่อนไข แต่กลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่มีขาดแคลนผู้นำ โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่

3. จากผลการดำเนินการพัฒนาความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรเป็นการพัฒนาผ่านการสร้างการเรียนรู้ในเชิงวิชาการและปฏิบัติ รวมถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนารองค์กรของกรมส่งเสริมการเกษตร (2566) ที่ว่าการเรียนรู้ขององค์กรจะทำให้องค์กรเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ผลการพัฒนาพบว่าการทำงานแบบบูรณาการร่วมกันจะทำให้เกิดการพัฒนากองทุนท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับรัฐมนตรี พงศ์วิริทธิ์ธร (2558) ที่พบว่า การพัฒนากองทุนท่องเที่ยวเชิงเกษตรควรต้องมีการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะการมีเครือข่ายจะเป็นกลไกหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรที่เกี่ยวข้องและเกิดพลังจากการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดำเนินงาน

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

แนวทางการพัฒนากองทุนท่องเที่ยวเกษตรเชิงสร้างสรรค์เริ่มจากการประเมินและพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกร โดยเฉพาะด้านการบริหารจัดการกลุ่ม และการท่องเที่ยวเกษตรเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้กลุ่มมีความพร้อมในการทำการท่องเที่ยว ซึ่งหัวใจ

สำคัญของการพัฒนาคือผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ระเบียบกฎเกณฑ์และข้อตกลงร่วมกันภายในกลุ่ม รวมไปถึงการทำงานแบบบูรณาการระหว่างภาครัฐ กลุ่มเกษตรกร ภาคประชาชน ในลักษณะเครือข่าย โดยมี อปท. เป็นศูนย์กลางในการดำเนินการ บูรณาการร่วมกันในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเกษตรเชิงสร้างสรรค์บนฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการขับเคลื่อนให้เกิดการยกระดับภาคเกษตรในพื้นที่ อันจะนำไปสู่การกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การรวมกลุ่มเกษตรกรสามารถสร้างอำนาจต่อรอง และช่วยให้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ ดังนั้น กรมส่งเสริมการเกษตรควรกำหนดรูปแบบและวิธีการในการสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรเพิ่มเติมทั้งด้านวิชาการการเกษตรและด้านการบริหารจัดการกลุ่มในหลายรูปแบบ เพื่อให้กลุ่มสามารถกำหนดเป้าหมายได้ชัดเจน สอดคล้องกับศักยภาพของตนเอง

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ควรกำหนดแผนงานและบูรณาการการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้ อปท. ต้องเป็นศูนย์กลางในการวางแผนและจัดกิจกรรมในระยะแรก เพื่อสร้างเวทีให้กลุ่มเกษตรกรได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง เกิดการเรียนรู้ เชื่อมโยงระหว่างกิจการของกลุ่มกับกิจกรรมการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มเกษตรกรควรร่วมกันกำหนดจุดศูนย์กลางในการให้บริการข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการตลาดของสินค้าและบริการของตน โดยมอบหมายให้สมาชิกที่มีความรู้และทักษะเป็นผู้ดำเนินการ รวมถึงวางระบบการกระจายข้อมูลสู่สมาชิกเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการตลาดอย่างเป็นระบบ

2. ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มเกษตรกรมีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการกลุ่มในระดับปานกลางโดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังนั้น กลุ่มเกษตรกรควรร่วมกันคิดรูปแบบโปรแกรมท่องเที่ยว กำหนดประเภทบริการที่สมาชิกมีความพร้อมให้บริการ ค่าใช้จ่าย และกำหนดราคาให้บริการของกลุ่มไว้ให้สมาชิกรับรู้และปฏิบัติตามร่วมกัน

3. หัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์คือการมีส่วนร่วม ดังนั้น กลุ่มเกษตรกรควรกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถลงมือปฏิบัติร่วมกับกลุ่มได้ พร้อมทั้งจัดทำฐานเรียนรู้ด้านการเกษตรของกลุ่มเพื่อเตรียมพร้อมรับนักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยนี้มุ่งเน้นการประเมินผลการพัฒนาในมิติของการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มเกษตรกรเป็นหลัก ไม่ได้ครอบคลุมมิติด้านเศรษฐกิจ ดังนั้นควรมีการประเมินผลตอบแทนทางสังคมที่เกิดจากการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มเกษตรกร (Social Return on Investment: SROI) ตลอดจนการประเมินในเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) ซึ่งการประเมินเชิงคุณภาพจะทำให้ได้คำตอบในเชิงอธิบายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในระดับชุมชนที่คนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์และมีวัฒนธรรมเฉพาะ

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2566). *คู่มือปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การพัฒนาองค์กรเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน และเครือข่าย*. นนทบุรี: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- จิรนนท์ เข็มจันทร์. (2561). มุมมองของการพัฒนาภาคการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในประเทศไทย. *วารสารเกษตรพระจอมเกล้า*, 36(2), 162-167.
- ชนพงษ์ อารณพิศาล. (2560). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในภาคกลางของประเทศไทย*. (ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุชนิพนธ์จิต สาขาวิชาการจัดการ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสยาม.
- ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังขรัตน์. (2556). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 10(1), 97-122.
- ปรีชญา ถนอมเวช และคณะ. (2566). แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์มูลค่าสูงของวิสาหกิจชุมชนบ้านกลุ่มพัฒนา อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี. *วารสาร Mahidol R2R e-Journal*, 10(2), 140-154.
- รภัสสรณ์ คงธนารูอนันต์ และอารีย์ เชื้อเมืองพาน. (2564). ความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรระบบเกษตรนาแปลงใหญ่ในจังหวัดเชียงราย. *วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร*, 38(3), 182-193.

รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร. (2558). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อความยั่งยืน : โครงการหลวงปางดะ. วารสารเทคโนโลยีสุรนารี, 9(1), 19-35.

สำนักงานเกษตรอำเภอมกน้อย. (2565). เกษตรกร และองค์กรเกษตรกร. สืบค้น 3 มกราคม 2567, จาก https://chiangmai.doae.go.th/omkoi/?page_id=158
สุรพงษ์ คงสัตย์ และธีรชาติ ธรรมวงศ์. (2551). การหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (IOC). สืบค้น 3 มกราคม 2567, จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/14329>.

Che, D., Veeck, A., and Veeck, G. (2005). Sustaining Production and Strengthening the Agritourism Product: Linkages among Michigan Agritourism Destinations. *Agriculture and Human Values*, 22(2005), 225-234.

Cohen, J.M. (1988). *Statistical Power Analysis for Behavioral Sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.